

Marek Orko Vácha

Renata Kalenská

KDYŽ ZA NÁS BŮH NETAHÁ
KAŠTANY Z OHNĚ

mladá fronta

Když za nás Bůh netahá kaštiny z ohně

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.mf.cz
www.albatrosmedia.cz

mladá fronta

Marek Orko Vácha, Renata Kalenská
Když za nás Bůh netahá kaštiny z ohně – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA
mladá fronta

KDYŽ ZA NÁS BŮH NETAHÁ KAŠTANY Z OHNĚ

Marek Orko Vácha

Renata Kalenská

**KDYŽ ZA NÁS BŮH NETAHÁ
KAŠTANY Z OHNĚ**

mladá fronta

Bylo to v červnu 2023, seděla jsem na divadelním baru, emočně rozbolavělá po představení mé blízké kamarádky Sarah. Před sebou skleničku prosecca, nevím kolikátou a není to podstatné. Podstatné je, že co se ten večer v povznesené náladě domluvílo, druhý den ve střízlivosti platilo. Na baru si k nám přisedl katolický kněz Marek Orko Vácha. Přidala se i Sarah a padalo tam tu noc jedno moudro za druhým. Některá moudra moudřejší, některá úplně pitomá, podle toho, kdo zrovna mluvil. A pak tam taky padl návrh, že my dva spolu musíme, potřebujeme a chceme napsat knihu. O jednom knězi, který nesnáší sebelítost, sám se ale umí politovat, až to člověku trhá srdce, miluje ženu, a přitom nesmí, má hluboce rád svoji kněžskou službu, nic z toho spolu není kompatibilní a všechno spolu souvisí. A do sebe zapadá.

Druhý den ráno jsem zavolala. Platí všechno? Platí. První červencový týden si oba vezmeme dovolenou, a je-li ten nápad opravdu dobrý, tak to za těch pár dní stihneme. Ráno prvního července беру své dvě děti, čtrnáctiletého Mikuláše a osmiletou Viktorii, k tomu psa Růženu, ještě teplou bábovku a jedeme do Lechovic u Znojma. Na Orkovu faru, o které jsem toho už tolik slyšela.

Bylo to sedm dní courání po Podyjí, rozjímání na zahradě, nočního povídání u velkého kuchyňského stolu. A u vína. Marek mi sebral pár iluzí, pochopila jsem, že není anděl, a on byl tomu rád. Já zas byla ráda, že naše hovory byly živé, chvílemi třaskavé, dojemné, pomalé, tiché, hlučné, občas s jeho ironickým úsměškem a mým vztekem – všechno dohromady.

Marek mi ukázal, na co myslet a čeho si všímat, když kráčím po louce zalité sluncem. Do této doby jsem neměla tušení, jak krvavým, nelítostným a krutým světem se procházím. Boj o život, boj o vodu, o živiny, boj o slunce ve vysoké trávě. Nabídl mi jinou optiku, jak vnímat svět. Jak přijmout, že ne každý mě musí mít rád. Naučil mě, jak v sobě nastavit hráz stavům sebelítosti. Pokřtil mě a mé dvě děti v přírodě s výhledem na celé Podyjí. Všem tekly slzy a všichni se smáli. Růžena lemtala svččenou vodu a vrčela, že nedostala hostii. Naše kmotra Sarah se smála nejvíc.

Marek nás naučil vnímat svět otevřeným srdcem. Aspoň chvílemi. Vychutnat si první ranní kafe a udělat z toho rituální, vzácnou a radostnou chvíli. Od té doby to tak vnímám každé ráno. Marek mě naučil přestat se bát budoucnosti. Přestat se ptát, jestli mi transplantované orgány vydrží ještě rok, nebo pět let, kolika let se dožiju a jestli budu schopná se o své děti starat, živit je a objímat, dokud to budou potřebovat. Toho všeho mě zbavil, když mi při jednom z popůlnočních loučení na dobrou noc řekl: „Já si opravdu myslím, že Pán Bůh s tebou má ještě velké plány. Jinak to není možné.“

Já jsem Marka Orka Váchu taky naučila pár věcí. Snídat banánový koktejl a šunkové toasty. Jsme si kvít.

Renata Kalenská

1

Příroda

Tady je tak krásně... Ale trochu zpomal a řekni nám, kudy to vlastně jdeme.

Míříme na vyhlídku na skály nad bývalou papírnou v kaňonu Dyje. Půjdeme chvíli po turistické značce a potom uhneme. Mikuláši, musíš teď dvě minuty vydržet učitele. Tohle je Havranické vřesoviště, nádherné místo, kde se několik století pásly ovce. Po odsunu sudetských Němců se tu přestalo pást, protože odsud všichni odešli. V roce 1991 tady vznikl Národní park Podyjí a spolu s ním vyvstala otázka, co chceš vlastně ochraňovat. Tedy co je to ta původní příroda. Nakonec zjistíš, že tady vlastně už žádná původní příroda neexistuje. Pastviny jsou sice lidským dílem, ale díky nim se tu dnes nachází tolik zajímavých a nádherných kyttek, brouků a stepního života, že by byla škoda nechat to zarůst. Tak se sem za velké peníze vozí stáda ovcí, které to tu vypásají. Tady vlevo jsou zase exmoorští poníci, mimochodem z Británie. A zdá se, že to funguje dobře. Když tu začali žít, prvně v životě jsem zde slyšel v noci lelka. Prý se k nim lelci stahují a loví hmyz, který poníci plaší, když brouzdají travou.

Jsou tu nějaké ohrožené druhy zvířat nebo rostlin?

Spíš jsou zajímavé, než že by byly nějak výjimečně ohrožené. Dvouštítek hladkoplodý, *Biscutella laevigata*, taková žlutá kytka, nebo divizna brunátná, *Verbascum phoeniceum*. Fakt je, že Česká republika má krásnou polohu, jsme na severní hranici rozšíření subtropických rostlin. Natahují se sem vlivem globální změny klimatu. Kudlanka nábožná tady na vřesovištích žila vždycky a ještě já jsem ji za dřevních dob ukazoval studentům jako raritu. Dnes je na polovině území České republiky. Tady je svízel syřišťový, krásná a hojná žlutá květina, voní po medu. Kvete jen o prázdninách.

To je tak krásná louka. Přijde mi barevnější než ty, co znám třeba z Českého ráje.

Je to moje zamilované místo. Dneska určitě uslyšíme strnada lučního, *Emberiza calandra*. Zavalitý pták, větší než strnad obecný. Hlídej si vršky

stromů, jeho hlas je nezaměnitelný. Kdybychom tady šli v podvečer a měli štěstí, tak se tu občas ozývá skřivan lesní, což je dnes už rarita.

Skřivan je rarita?

Skřivan polní je běžný, skřivan lesní je vzácnost.

Co se můžeme od přírody učit?

Já ti řeknu, co se od ní naučit nemůžeme. Albert Schweitzer to říká pěkně. Když se díváš na ta vřesoviště, je to krásné, vid? Příroda je nádherná, když ji pozoruješ z dálky. Ale když si ji prohlížíš list po listě, tak je to hrozné. Její brutalita je bezesmyslná, může se klidně stát, že dítě vdechne bakterii tuberkulózy, pláče Schweitzer. Když ti někdo řekne, že tu máme žít harmonicky s matkou přírodou a že příroda je laskavá a moudrá *mother nature*, tak mu to budu vyvracet.

Příroda jsou sice slavíci a západy slunce, ale taky klíšťata, ebola, SARS, vosička *Ampulex compressa*, kutilky, příšerné parazitismy, které filozofové ani teologové našťestí moc neznají. Příroda naprosto marnotratně zachází se životem. Na kilo tělesné hmotnosti produkuje mník milion jiker, makrela osm set tisíc jiker, kapr sto tisíc. Kosi hnízdí několikrát ročně, v každé snůšce je čtyři až šest vajíček, sýkorka koňadra jednou nebo dvakrát do roka, ve snůšce je osm až deset vajíček. Ale většina mláďat je sežrána, zahyne na nemoci, nebo kdoví na co...

Já krmím ptáky na krmítku a je to pěkné. Krmím tak ale vlastně krahujce. Létá mi na zahradu pravidelně a docela často má úspěch. A to je příroda! Krahujec loví tak, že rychle letí, přehoupne se přes střechu a ptáci mu nestačí uletět.

Když se díváme na louku, básník v nás je nadšený – je to krásné, je to barevné, inspirace pro malíře i pro milence, ale jinak je to krvavá řež o světlo, o živiny. Kořeny spolu dole zápasí o kapsy, kde je voda, minerály, a prýty, nadzemní části, vedou boj o světlo. Kořeny některých druhů rostlin vylučují do země chemikálie bránící v růstu kořenům jiných rostlin. Příšerná řež. Jestli jsi někdy plela svůj květinový záhon, víš, o čem mluvím.

To je i lidský princip.

Spíš chci říct, že to pro mě není úplně vzor. Jestli se chceš inspirovat, tak třeba Aristotelem, Tomášem Akvinským nebo jakýmkoli jiným myslitelem. S těmi můžeš souhlasit nebo polemizovat, ale s přírodou ne. Je to krásné, ale morálka tu žádná není.

Sýkorka koňadra, co tu létá na krmítko, je jistě krásná a sympatická. Všichni ji rádi v zimě přikrmujeme slunečnicovými semeny. Tatáž sýkora je schopna v dutině stromu vyklovat mozek a oči lejskovi černohlavému a jeho dutinu si zabrat pro sebe. Byly popsány útoky na čečetky, lejsky, králíčky. Tohle je příroda, zabij bobra, zachráníš strom. Takže co, zabij sýkorku, zachráníš lejska? Ten krahujec, co sem na zahradu lítá, není ani dobrý, ani zlý, jen je. Těžko po něm chtít, aby se stal vegetariánem, jen si dělá v přírodě svůj byznys. Zabij krahujece, zachráníš... koho? Záleží vždycky na tom, komu fandíš a jakou pohádku chceš vyprávět. Buď tu o hodné ovečce, nebo jinou o tom, jak se hodné lviče nasnídalo.

V přírodě tedy není morálka. Je v ní altruismus?

Jistěže ano. První altruismus je takzvaná přímá selekce. To znamená, že kos vychovává svá mláďata. Když krmí holátka v hnízdě, tak snižuje svou vlastní fitness a zvyšuje fitness někoho jiného. Rodič investuje čas, energii, peníze do svých dětí. Takto vychovávají mláďata všichni. A výchova mláďete je altruismus vysvětlovaný tím, že každé moje mládě má padesát procent mých genů, moje vlastní geny mě tedy mají k tomu, abych je propagoval dál ve svých dětech, pokud s tou teorií budeš souhlasit. Navíc pomáhám nejen svým dětem, ale i svým synovcům a neteřím.

On to asi není dobrý vtíp, ale vykládá se, že J. B. S. Haldane prý v hospodě U Pomerančovníku řekl, že by rád položil život za své dva bratry nebo osm bratranců. To dává geneticky smysl, protože bratr má se mnou společných padesát procent genů, zatímco bratranec 12,5 procenta. Tomu se říká příbuzenská selekce, *kin selection*. U lidí nepotismus nebo taky strýčkování.

U ledňáčků, vlh, vlků, šakalů, psů hyenovitých a různých druhů vyšších primátů, kosmanů a tamarinů existují takzvaní pomocníci. Z různých důvodů si mladí daný rok netroufnou na samostatné hnízdění, a tak pomáhají vlastním rodičům s výchovou dalších mláďat, vlastně svých mladších sourozenců. Geneticky to dává smysl, je to ta nejlepší ze špatných strategií. Kdyby hnízdili sami, je vysoká pravděpodobnost, že by vlastní mláďata nevyvedli vůbec. A pak je bezvadný reciproční altruismus. To je altruismus, kdy nezištně pomáhám někomu jinému...

... a nezištně očekávám, že i mně bude pomoženo.

Ale nezištně očekávám, že ten druhý mi to splatí. To je vzácnější jev. V devadesátých letech na toto téma vznikla zásadní práce přírodovědce G. S. Wilkinsona o upírech *Desmodus rotundus*, což jsou ti malí středo- a jihoameričtí netopýři, co sají krev. Kdo saje krev, musí být uzpůsoben k tomu, že se potká se zdrojem potravy velmi zřídka, možná jen jednou za život. Tedy klíšata, komáři, pijavice, upíři, ti mají žaludek jako akordeon a snaží se do něj nacpat co nejvíc krve, protože kdoví, kdy se zas setkají s jejím zdrojem.

Vědci zjistili, že upíři přes den spí ve skupinách v stromových dutinách. Nejsou tam nutně všichni příbuzní, ale mnozí jsou. Jestli si dobře vzpomínám, typicky se v noci bez krve vrátí sedm procent dospělých a třiatřicet procent mláďat do dvou let věku. A po třech neúspěšných nocích hrozí smrt hladem. Když tedy tři noci po sobě nenajdeš kořist, což je kráva, kůň nebo osel, tak umíráš hladu.

Vtipná poznámka pod čarou: v učebnicích zoologie jsem našel údaj, že není s jistotou prokázáno, že by upíři kdy sáli na člověku. No a pak jsme jednou jeli z Fokusu Václava Moravce s Atapanou, etnologem Mnislavem Zeleným, mluvili jsme o jazyku a on mi vyprávěl, jak mají ti jeho indiáni smysl pro metafory, takže když třeba dívka menstruuje, tak řekne, že ji kousl upír. V tu chvíli jsem ho přerušil a zeptal se, zda to někdy viděl, a on řekl: „No jéje, to není nic neobvyklého!“

Zpátky k tématu. Pokud by každý upír jel jen na sebe, tak mu z osmdesáti dvou procent hrozí, že nedožije. Že ty tři noci za sebou

nikoho nepotká a zemře hladu. Jenomže reálná mortalita je dvacet čtyři procent. Když už máš totiž smrt doslova na jazyku, olízneš tlamu úspěšnějšího kamaráda a on ti dá. Darováním pěti mililitrů krve ztrácí donor šest hodin života, příjemce ovšem získává osmnáct hodin života. A pozor, živení jsou pouze jedinci, které dělí od smrti hladem dvacet čtyři hodin a méně. Ale zase když máš štěstí a nasaješ se ty, můžeš dát část té krve kámošovi.

A dávají?

Dávají.

Jakým způsobem?

Vyvrhnou ji. Jenomže aby to fungovalo, musí být splněna spousta hodně limitujících podmínek. Musí být dostatečně dlouhověcí, aby se mohli setkávat opakovaně a mohli si služby oplácet, musí nějak poznat a pamatovat si jeden druhého a musí být citliví na případné podvodníky. Protože by samozřejmě bylo jednoduché, kdyby někdo zůstal doma v dutině a vždycky si od někoho jiného nechal vyvrhnout trochu krve.

Pro tu partu je tenhle reciproční systém dobrý, protože se vždycky někde někdo napije a podrží ty, kteří měli ten den smůlu. Nebyl popsán altruismus ve smyslu, kdy by zvíře udělalo dobrý skutek nezištně. Pokud ano, vždycky nějak předpokládáme, že k reciprocitě dojde později nebo jsme si jí nevšimli.

Je to krásné, když motýl nebo včela opyluje květinu a květina jim na oplátku poskytne pyl a nektar, ale to není altruismus. Je to něco za něco. Nebo si vezmi čmeláky, kteří zezadu vykusují ostruhu květu a pohodlně sají nektar, aniž do květu vlezou, takže žádný pyl nepřenášejí. Lidský pozorovatel by řekl, že čmelák podvádí květinu. A pak máš v Bílých Karpatech tořiče, což jsou orchideje, které zase vypadají jako čmelák, dokonce i voní jako čmelák. Samci čmeláka na ně nalétávají, protože se chtějí pářit. Omyl. Nalepí se jen na ně pylové brylky, ale čmeláci z toho nic nemají. Tořiče prostě jen podvádějí čmeláky.

Příroda zkrátka nemá morální termíny jako *laskavý*, *krutý*... Věci se v přírodě dějí. Aspoň pokud víme.

Myslíš, že mezi lidmi čistý altruismus existuje?

Určitě ano. Jsou evoluční psychologové, kteří říkají, že když jdeš darovat krev, tak si dáš velmi dobrý pozor, aby to o tobě všichni věděli, příjemce sice neznáš...

Ale dáš si to na facebook.

Je pravda, že dobročinné organizace rády svoje dáorce viditelně označují, aby byl jejich dobrý skutek vidět – rudým špendlíkem dáorce krve, jiné odznakem, stužkou, což uznávám. Televizní redaktoři na podporu onkologicky nemocných moderují se žlutým kvítečkem. Tohle chápu, nejde jen o sdělení „já jsem altruista“, ale zvyšuje se tak i povědomí o dárcovství a mnozí diváci se třeba sami nadchnou pro dobrou věc.

Samozřejmě. Já těm lidem fandím a moc si jich vážím. Sama dát krev nemůžu, jsem na té druhé straně. Po transplantaci jsem dostala šestnáct transfuzí. Jen se teoreticky ptám, zda jde o čistý altruismus, jestliže za to lidé dostávají satisfakci ve formě obdivu, pochvaly...

Někteří říkají, že to je vlastně taky reciproční altruismus, protože ty si tím darem kupuješ prestiž. Dáváš dar, ale není to úplně čistý dar. Myslím, že v evangeliu Pán Ježíš na rozdíl od evolučních psychologů naprosto přesně říká, že když dáváš, tak ať neví levice, co činí pravice. Udělej dobrý skutek, ale nezvi k tomu kameramany. Důvodem lásky je láska. Důvodem dobrého skutku je dobro samotné a nemusíš u toho mít na klopě odznak své strany nebo své církve, nemusíš k tomu zvat novináře a nemusíš si s bezdomovci dělat selfíčko se vztyčeným palcem a pak to dát na facebook. Máš to udělat čistě jen proto, že dobro je dobro. A zlo nesmíš dělat ze žádného důvodu, protože zlo je zlé. To je celé.

Kdy se ty chováš čistě altruisticky?

Nevím. Já o tom vůbec nepřemýšlím. Jen se snažím. Zpola humorně jsme si s kamarády říkali, co chceme v životě dělat, aby měl smysl. A přišli jsme na tři podmínky: aby nás práce bavila a co děláme, abychom dělali s radostí, aby to bylo užitečné a posunovalo svět do plusu, dopředu a taky aby z toho byly prachy. Jinými slovy abychom se tím mohli taky živit, protože nejsme andělé.

To je ideální model.

Chodit do práce a chtít, aby ta práce dávala smysl. To máš taky. Podívej se, toto je zásadní zvíře. To je myslím bělopásek... Ne, není.

Škoda. To najednou bylo vzrušení! Ted' jsem v tobě viděla biologa! Vždycky tě příroda takhle fascinovala?

Je kouzelné o tom přemýšlet, protože když jsi dítě, chceš všechno pojmenovat, všechno chceš znát latinsky, učíš se a máš z toho obrovskou radost. Pak přijde vědecký střed života. Vzpomínám si, že když jsem byl malý kluk, trávil jsem hodně času se strejdou, který byl významný motýlář. V tomhle prostředí jsem vyrůstal. Ve dvanácti jsem kroužkoval netopýry v Moravském krasu, v Pustém žlebu jsme kladli pastičky na drobné obratlovce...

Povídej.

Můj strýc Jiří Vácha byl významný biolog. Šel učit na medicínu a ve své době byl v Brně největší vyhazovač od zkoušek. Velmi inteligentní chlapík se širokým okruhem znalostí. Moje mládí bylo takové, že jsme spolu v noci jezdili svítit na motýly. S hodně silnými UV lampami a bílými prostěradly, na která pak ty můry nasedaly. Jednou jsme dokonce vytvořili takový lák, kterým jsme pak natírali stromy, v naději, že můry na to budou nasedat jako na zdroj potravy.

Ve dvanácti jsem už znal spoustu motýlů. I takové, které si už dnes nepamatuju. Biologové, které jsem jako malý poznal, byli osobnostně neuvěřitelně laskaví. Zesnulý Karel Hudec nás učil poznávat ptáky

podle hlasu, Zdeněk Kux z Moravského muzea nám dal desítky hodin svého času, Jiří Gaisler a Zdeňka Bauerová nás učili ty netopýry. Tím myslím mě a mého bratrance a velikého kamaráda Martina Váchu, který dnes dělá magnetorecepci u hmyzu.

Vy jste rodina... Fascinující.

Ještě vzpomínám na Mojmíra Vlašina, Ivana Horáčka, odborníky na netopýry. Hltal jsem jejich přednášky v Brně v Ústavu biologie obratlovců. Vlastně jsem měl velice hezké mládí.

Když jsem byl jako tvoje Viktorka, fascinovaly mě barvy. Zlatohlávci, otakárci, pestrokřídlec podražcový například, ty barvy, ten lesk. Opravdu jsem si jako kluk vždycky lehl do trávy a jen se díval na provoz křísů nebo mravenců. Jako na obrazy. Měl jsem touhu všechno to znát, pojmenovat, porozumět tomu.

Dost. Podívej se, toto je běloskvrnáč pampeliškový.

Ten je nádherný. A je jich tu spousta a všichni se páří.

Amata phegea. Ten létá i v Lechovicích.

Viděla jsem ho tam. U tebe na okně.

Znak prázdnin, lítá na konci června. Jak létají běloskvrnáči, škola už nemá sílu.

Jak je možné, že je tu těch motýlů tolik?

Mně se zdá, že letos je jich naopak málo. Extrémně málo. Na zámecké zdi u fary si někdy sedá martináč hrušňový, *Saturnia pyri*, když letí, připomíná letící ešus.

Máš to všechno spojené s dětstvím, o motýlech mluvíš s obrovskou vášní, na zahradě máš šerík tibetský, protože je k sobě láká... Jsou pro tebe právě motýli ti nejvíce fascinující tvorové?

To se nedá takhle říct.

Snažím se proniknout do duše biologa. Přejde mi to krásné, je mi tady moc dobře a víc k tomu nemám.

Nemůžeš říct, jestli je lepší Mozart, nebo Beethoven. Dneska večer si poslechneme třeba Beethovena a zítra ráno Mozarta. Každý je jiný. A stejně tak nemůžeš říct, která květina na louce je nejkrásnější. Ani lidé se nedají srovnávat. V kráse nemůžeš být první nebo poslední, jako na atletických závodech. I v pohádkách vždycky když se kladly otázky zrcadlu, došlo na míchání jedů. Takové srovnávání nemůže dopadnout dobře.

Tak to já ti klidně řeknu, že na louce se mi nejvíc líbí kopretina. Uklidňuje mě její pravidelnost, ta čistá krása. A nejradši ze všech květin mám žluté tulipány a levanduli.

Kopretina, ano! Hele, zase! Běloskvrnáč pampeliškový!

Kdo ty názvy vymýšlí?

To ti řeknu úplně přesně. To se parta entomologů potká v hospodě a tam to spolu sepisují. Je to krásná čeština.

To ano. Občas trochu nezapamatovatelná.

Třeba zádumčivec olšový. Mimochodem, motýli se často pojmenovávají podle toho, po čem lezou a co žerou ve stadiu housenky. Babočka kopřivová třeba. Viki se určitě bude líbit.

Carl Linné, který začal s binomickou nomenklaturou a všechno v přírodě pojmenoval, byl Švéd a neměl rád Němce, takže všechno, co smrdělo, mělo trny nebo bylo jedovaté, dostalo německé jméno. Třeba naše vosa je celým jménem vosa útočná, latinsky *Vespula germanica*.

V čem tobě připadá příroda krutá?

Strašně marnotratně zachází se životem. Vždyť to je hrozné. Tady všude kolem nás teď teče krev. Pro filozofy je to obrovské téma. Louky jsou krásné, ale odehrává se v nich strašná řež. Kdybys je nesekala, tak zarostou. Kdo vyroste výš, vyhrává. Seč nebo pastva dají šanci pomaleji

rostoucím. Jinak všechno zaroste, třtina nebo jinde kopřivy a šťovík a pak náletové dřeviny.

Další příklad jsou svatojánské mušky, které krásně svítí – samičky tak lákají samečky. V Severní Americe žije rod *Photuris*, který umí signály jiných druhů napodobit, natěšeného samečka přiláká světlem a sežere. U kudlanky nábožné, jak každý ví, sežere samička při páření samečkovi hlavu, což má za následek odblokování nervových drah, sameček doslova ztratí zábrany a spermie pak vystřelí do těla samičky. Navíc pak sameček dodá ještě cenné bílkoviny z vlastního těla.

Všude teče krev, všude jsou paraziti, všechno trpí. Na mravence rodu *Camponotus* shora spadne spora houby *Ophiocordyceps* a následuje film *Vetřelec*. Spora proroste do jeho těla, houbové hyfy se uvnitř vinou kolem svalových vláken celým tělem od hlavy po nohy, kupodivu s výjimkou mozku, a manipulují chování mravence tak, že mravenec vyleze v pralese do výše, mimo obvyklé mravenčí cesty, zakousne se zesponu do řapíku listu, a to je všechno. Houba proroste jeho tělem a vysype smrtící déšť spor dolů. Může se i stát, že spora vyklíčí v lepka-vý útvar. Nikdo v přírodě neumírá v posteli, všichni umírají v botách.

Tohle je hnědásek a sedí na řebříčku.

Když tě tak poslouchám, říkám si, že bych možná radši byla ulovená, než skončila nemohoucí v LDN.

Ne, my jsme přece jenom jiní. Pocházíme z přírody, ale už jsme její propuštěnci. Nemyslím, že by člověk byl jen takzvaný *human animal* a všichni ostatní *non-human animals*. Překračujeme přírodu, přemýšlíme o sobě, ptáme se, jaké jsou rozdíly mezi námi a zvířaty. Zjistili jsme, že vesmír je starý 13,77 miliardy let a Země 4,65 miliardy let, teď jsme tady na Havranických vřesovištích a ptáme se, co tu děláme, co je to za příběh, ve kterém jsme se ocitli, co se sebou. Nepovyšujeme se nad houby, rostliny a zvířata, ale jsme přece jen jiní, ptáme se!

Trýznivá otázka, co dělat se životem, mě napadala v mládí. Když jsem porodila, už jsem si ji nikdy nepoložila.

Když máš děti, tak máš myslím na mnoho let docela jasný životní program.

A ty máš tuto otázku zodpovězenou?

Všichni citují nejslavnější větu z Nového zákona. „Neboť tak Bůh miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna...“ Mě napadlo, jestli Bůh tak miloval svět, tak je pro mě docela dobrý projekt, abych taky tak miloval svět. A abych dal svůj čas a svoji energii do jeho budování. To se mi zdá jako docela dobrý životní záměr.

Mám totiž naivní představu, že když je někdo hluboce věřící, tak tím pádem svůj smysl života už má. Otázku po smyslu života tedy podle mě řeší spíš lidé nevěřící.

Já ti nevím, jestli existují nevěřící. On to leckdo o sobě říká. No jo. Rakouský neurolog a psychiatr Viktor Frankl mluví o neuvědomované religiozitě, kterou máme v sobě všichni. Já za sebe si říkám, jestli je každý kvark, každý atom mého těla vytvořen Láskou, těžko to popřít.

Jasně. Jestli si člověk jen odříká pár zdrávasů za pár hříchů, tak tím asi smysl života nenajde.

Ano. Ano. Ale takový člověk existuje jen v českých filmech a ve fantaziích lidí mimo kostel, v reálu nikoli.

Když se v Čechách řekne slovo Bůh, když to vyslovíš v českých médiích, tak vyvolá ty nejhorší asociace. Martin Buber volá dost hořce, že Bůh je nejzatíženějším lidským slovem, každá generace na něj navalí to nejhorší, co ji napadne. Žádné jiné slovo není tak zle znečištěné, tak rozervané. Lidská pokolení navalila na toto slovo tíhu svých životů a přitlačila je k Zemi; leží v prachu. Frankl pak říká: „Malují grimasy a píší pod to Bůh.“

Přátelé, tak tady jsme v první zóně národního parku a už nám tu není pomoci.

Velmi mě fascinuje to téma krásné louky, ve které se odehrává zmíněná řežba. Pojdme se k němu vrátit.

Když se tady rozhlédneš, vidíš krásnou inspiraci pro básníky. Pro milence. Krásné místo. Ale pak jsou tu rostliny, které vypouštějí ze svých kořenů jedy, aby zahnyly ostatní květiny. Tohle u cesty je černýš rolní, *Melampyrum arvense*, poloparazit. Pod zemí je připojen pomocí haustorií na kořeny okolních rostlin a odčerpává z nich vodu a živiny. Jinak velmi hezká květina. Je to celý svět, kterému ještě moc nerozumíme.

U nás lidí teď opatrně prozkoumáváme mikrobiotu, zejména komunity mikroorganismů, co máme ve střevech. Ukazuje se, že u rostliny existuje rhizosféra, celý nový vesmír mnoha a mnoha skupin mikroorganismů a hub složitě komunikující s kořeny a kořenovým vlášením dané rostliny. Houbové hyfy jsou až padesátkrát tenčí než nejtenčí kořeny dané rostliny, dobývají z půdy minerály, jako je fosfor, a oplátkou dostávají shora sladké cukry.

Nahoře je pořád bitva o světlo. Třeba jitrocel se svými širokými listy má tendenci přiklopit ostatní rostliny k zemi, co nejvíc to jde, a snaží se přerůst všechno kolem sebe.

Jitrocel je tolerantní vůči jinému jitrocelu, nebo je každá rostlina tak utilitární, že nezná bratra?

Když v rámci jednoho experimentu badatelé rozdělili jednu rostlinu do odlišných klonů, tak v řádu týdnů klony „pochopily“, že už nepatří k sobě, a začaly se k sobě chovat jako k cizím jedincům. Dodávám, že zatímco nahoře je prostředí víceméně homogenní, vzduch a světlo, pod zemí je tomu jinak. Proto taky podzemní část rostliny má vždycky mnohem proměnlivější architekturu než nadzemní. V Praze v těch spárách na chodníku najdeš *Polygonum aviculare*, rdesno ptačí nebo truskavec ptačí. Zvládne, když se po něm šlape. Je to jeho obrovská výhoda. Jiné rostliny to nezvládnou. Podobně to má právě i jitrocel se svými placatými listy. Pořád se tu bojuje i o živiny. Třeba třtina křovištní to tady obvykle vyhrává.

Mají rostliny vlastnosti připisované lidem?

Výborná otázka, nevím. My jsme všichni zakletí do té Aristotelovy představy *scala naturae*, žebříku přírody, schody vedoucí nahoru – skály, rostliny, živočichové, člověk. Rostlina je zde jaksi pochopitelně a samozřejmě níže než živočich. Když máme v nemocnici vegetativního pacienta, tak to znamená, že mu funguje mozkový kmen, ale kůra je zasažena, pacient je ležák, není schopen volní aktivity, není schopen komunikace, nemůže polykat nebo žvýkat. Prostě je jen vegetativní. Jenomže to je vůči vegetaci dost nefér. Dnes myslíme, že rostliny jsou život, který se od naší linie oddělil před 1,6 miliardami let. Je to jiná větev evoluce, ne nižší nebo vyšší než my. Prostě jiná. Když jsme u toho, ony potřebují jen světlo, vodu, oxid uhličitý a trochu minerálů, my, živočichové, jsme na tom hůře, my na nich parazitujeme, my bez nich žít nedovedeme.

Možná je to náš šovinismus si myslet, že k inteligenci potřebuješ mozek, centrální nervový systém. Jenže když může být jakákoli část tvého těla kdykoli utržena, musíš diverzifikovat. Možná se na rostliny musíme podívat úplně jinak. Robinson Crusoe začíná tím, že se prvních sto stran románu potlouká po ostrově v marné snaze najít živou bytost, a přitom je v pralese plném stromů! A pak přišli vědecktí disidenti, kteří začali přemýšlet, jak to s těmi rostlinami vlastně je. Jak to tak chodí, všichni se jim smáli a byl to, vlastně ještě trochu je, biologický disent. Pak na ty posměšky napsal profesor z Edinburghu Anthony Trewavas knihu s provokativním názvem *Plant Behaviour and Intelligence*, Chování a inteligence rostlin, v podstatě vysokoškolskou učebnici, kterou jsem měl tu čest celou přečíst, četl jsem ji jedním dechem a byl jsem nadšen. Do toho přišel Izraelec Daniel Chamovitz, který napsal knížku *What a Plant Knows (Co rostlina ví)*, už vyšla i česky*. Na coursera.org má na to krásný kurz. Nenapsal v zásadě nic, co by se nevědělo, ale je dobré, že to takhle shrnul. Pak je tu Ital Stefano Mancuso, jeho věci už jsou taky česky, a Italka Monica Gagliano, která pracuje v Austrálii,

* Chamovitz, D.: *Co rostlina ví. Průvodce smyslovým světem rostlin*. Praha, Academia 2020.

pro mě už je trochu ezoterická, ale zajímavá. A u nás tohle dělá velmi precizně, hodnověrně a metodologicky přesně Fatima Cvrčková. A ještě Viktor Žárský. Oni opravdu zjišťují, že rostlina plánuje dopředu, vidí, nově se zjistilo, že dokonce i slyší, pochopitelně cítí, má dokonce i habituaci, první jednoduchý stupeň učení.

Když Tolkien píše o entech, tak to samozřejmě není tak, že by na kmeni byly oči, ale v zásadě když jsem jako strom napadený nějakými housenkami, tak vypustím chemikálii, která zaprvé varuje ostatní stromy, aby rozjely výrobu obranných látek, a zadruhé přiláká vosičku, která na těch housenkách parazituje. Vlastně zavolám o pomoc a zároveň varuju ostatní.

A okolní stromy tu vosu rovnou volají taky?

Komunikují spolu. Dole v půdě je ten známý *Wood Wide Web*, internet tvořený myceliem hub. Jenomže metafora internetu není přesná. Předně, těch sítí je mnoho, různé propojených nebo nepropojených, a zadruhé, houbové mycelium nejsou dráty, je to živý organismus, tělo bez tělního plánu, organismus, který se nějak rozhoduje, reaguje, obroste uhynulého střevlíka nebo liščí trus a se stromem vymění minerály za cukry. Devadesát procent rostlin se takzvanou mykorhizou kamarádí s houbami. Některé rostliny až dvacet procent cukrů, co nafotosyntetizují, posílají dolů, snad někdy až osmdesát procent. Díky houbám pak zvládnou sucho, které by jinak nezvládly, stejně tak horko.

A že tedy rostlina slyší, cítí, vidí, hmatá? Všichni vědí, že rostlina roste ke světlu, že kořeny rostou k zemskému jádru, že rostlina vidí, když se na lechovické farní zdi loubinec dotkne zdi, tak jako popínavka hned ví, co má dělat. Tedy asi ne tak, že hmatá a vidí, jako vidíme my dva, ale má daleko širší spektrum, takže vidí světlo toho spektra, což zas nevidíme my.

V zásadě šla cesta rostlin jiným evolučním směrem a není ani horší, ani lepší než ta naše. Je to prostě jiný styl života. Je omyl myslet si, že pojem *intelligence* patří jen těm, kdo mají mozek. Ovšem v souvislosti s rostlinou vyvstává otázka, co bys dělala ty, kdybys věděla,

že část tvého těla může být utrhnuta, sežrána, pošlapána. Prostě v tu chvíli musíš decentralizovat. Potřebuješ vidět, ale nemůžeš si dovolit luxus mít oči. Musíš uvažovat, ale nemůžeš si dovolit luxus mít mozek. Je to jiná cesta inteligence. Ale nemůžeme asi říct, jestli je horší, nebo lepší.

Napsal jsem o tom takový text kdysi do *Respektu*, jmenovalo se to „Špatná zpráva pro vegetariány“. A špatná zpráva to je. Hryzneš do mrkve a najednou si uvědomíš...

... že jsem ji dostala do obrovského stresu. Umějí si rostliny poradit se stresem lépe než lidé či zvířata?

To nevím a asi to neví nikdo. Podle jedné studie jsou rostliny citlivé přinejmenším na sedm stupňů nedostatku vody. Robin Dunbar, primatolog, který se rostlinami nezabývá, zabývá se paviány, to jednou řekl hezky, když mluvil o úplně jiném problému. Když zaklepeš na dveře, tak u pampelišky není nikdo doma. Za sebe myslím, že i u pampelišky někdo nějak doma je. U Růženky, tvého psa, je taky někdo doma.

Je to variace na téma „křik mrkve“. Sarkastické argumenty jedlíků masa proti vegetariánům, vycházející z komedie *Mrkvová královna*, z Paříže poloviny devatenáctého století. Křik mrkve najednou našim uším nezní tak sarkasticky.

Jak se asi může cítit rostlina, když se k ní blíží kráva?

Nevím, ale zvládne to. Některé druhy mají z tohoto důvodu dokonce zařízení podobné perforaci toaletního papíru. Aby ji spásáč nevytrhl i s kořínky. Pokud je louka spasena býložravci, během několika dní se dokáže obnovit, takže to nemusí nutně být fatální tragédie.

Dodávám, že pro porozumění rostlinám jsou nedocenitelné časosběrné kamery. Teprve s nimi jsme si uvědomili, že čas pro ně teče jinak než pro nás. Že mnoho pohybů realizují růstem. Když máš rostlinu na okně a u světla, tak víš, jak se chová a natahuje po světle. Každý tvor se chová logicky. Třeba okáč si ti bude sedat na ruku, protože ho láká pot. Potřebuje sát, aby do sebe dostal ionty.

Konec romantiky.

Ano. Nebo barvoměnky lákáš tak, že uprostřed cesty jdeš na velkou a ony se na to nechají nalákat a přiletí. Také potřebují vlhkost a ionty.

Jak je to u rostlin a zvířat s ambicemi?

Před deseti lety by ti tohle nikdo neřekl. Dneska už víš, že tvůj pes Růženka má nějakou povahu, každý pes je jiný. Nemyslíme si ovšem, že by takové byly i rostliny. Že by třeba byla jedna rostlina ambicióznější, zvědavější než jiná. Ale vlastně nevím. Opravdu nevím. Je to jiný svět a jiné problémy.

Otázka je jasná: Jaké problémy bych musel vyřešit, kdybych stál tady na louce a nemohl se pohnout z místa? V zimě musím mít svetr, nemůžu odletět do teplých krajín. Musím shodit listí nebo se stáhnout třeba pod zem. Nemůžu se jít vyčůrat, tak ty odpadní látky musím přesunout do příhrádek, co mám kolem buňky. Do buněčných stěn. Naopak my lidé si zásoby musíme ukládat ve formě inteligentně uloženého tuku, protože chodíme a běháme. Řepa si může dovolit mít tu velkou cukrovou bulvu, protože nikam nejde.

Dál, nemůžu mít sex! Jako rostliny se nemůžeme potkat! Takže rostlina je jediný organismus, který dosti dramaticky inzeruje svoje pohlavní orgány. Je vlastně necudná, protože své pohlavní orgány vytrčí a ještě to voní.

A my si k nim čicháme.

Přesně tak. My je očicháváme. Další věc: jako rostlina nemůžu utéct před predátorem. Na rozdíl od zajíce. Buď v sobě musím mít nestražitelná vlákna, jako třeba len, anebo na sobě trny jako šípková růže. Nebo musím být jedovatý.

Studenti z biochemie vědí, že my savci máme metabolismus víceméně vždycky stejný, máme stejné a vlastně stereotypní chemické reakce. Mezi Růženkou a mnou není mnoho rozdílů, jsme de facto metabolicky totožní. Ale u rostlin to jde doprava, doleva, je tam spousta odboček a vznikají takzvané sekundární metabolity, tedy to, co máš

v kuchyni jako lahvičky s kořením. To je ten kofein, tein, teobromin, papaverin, kapsaicin a podobně.

Když jsi rostlina a nechceš být sežrána a nemůžeš utéct, potřebuješ být nechutná, abys na predátora působila jako droga, byla třeba jedovatá a podobně. Tropický prales tak můžeš chápat jako obrovskou biochemickou laboratoř, ve které se systémem pokus–omyl testují chemikálie odrazující býložravce. A když to funguje na ně, tak je velká šance, že to bude fungovat i na nás. V USA se udává, že čtvrtina léků, které si můžeš koupit v lékárně, je odvozena od látek původně získaných z rostlin, tedy z látek, které vymyslely rostliny.

Proč má šípek na sobě nesnesitelné trny, takže je problematické ho sbírat, a proč má tulipán jen hladký stonek?

Protože každá rostlina má svoji strategii.

Takže tulipán se o sebe nebojí, zatímco šípek ano.

Tak zrovna tulipán je uváděn jako rostlinný druh toxický pro kočky a psy.

Jedeme dál – jako rostlina máš tedy vyřešený sex, ale teď potřebuješ ta semena nějak dostat dál. A to nemůžeš, když nehybně stojíš. Shodit je na zem není úplně dobrý nápad, protože tvůj potomek vyrostě...

... těsně vedle mě a vypudí mě, sebere mi vodu, světlo, živiny.

Tak. Nebo přijde změna klimatu a ty jako druh se třeba za stovky let nestihneš přesunout dost rychle na sever nebo na jih. Takže první nápad: křídélka. Javor, smrk, borovice a další. Druhý nápad využívá šípek nebo jablko či meruňka. Jejich plod je nejdřív zelený, nejedlý, kyselý. A teprve až semena dozrají, tak je to červené, sladké, šťavnaté a každá kuna nebo jezevec to sežere. A pak kuna pohnojí svým trusem zem a semena padnou daleko. Nebo jsi lopuch, semena se chytanou tady Růžence na srst a ta je ze sebe setřese o kus dál. Nebo netýkavka. Té se dotkneš a ona vystřelí své semeno dál od sebe. Představ si, že bych tu skutečně stál a nemohl nic, protože bych byl zakořeněný. Tolik

problémů bych musel řešit! Najednou ti dojde, že rostlina skutečně musí být inteligentní.

Rostliny třeba odpočívají tak, že sklopí květy a ráno je zase otevrou a začnou vonět. Rostlina slyší svého opylovače, včelu, tudíž začne v rádech desítek vteřin vytvářet víc nektaru.

Mají některé rostliny větší touhu přežít?

Všechny chtějí přežít. Ve všech štěrbinách, všude, kde to jenom trochu jde. Až je to dojemné, když to vidíš.

Kopřiva se brání vážně agresivně. Šípek tě poškrábe. Ale sedmi-kráska neudělá nic.

Neudělá nic, ale zase přežije tam, kde by nepřežila ta kopřiva. Každý má svoji strategii. Proto taky na Zemi není jen jeden druh rostliny nebo jeden druh ptáka. V laboratorních podmínkách na milimetr vy-měřených vždycky v kompetici dvou druhů jeden druh vyhraje a druhý prohraje. Tak to je. Proč to tak není v přírodě? Protože druh, který na této louce prohraje, umí zvládat větší zimy. Nebo větší horka. Nebo méně dusičnanů v půdě. Nebo mu stačí méně světla. Nebo kolem sebe snese jiné druhy trav. Takže v přírodě je spousta míst, kde je ten slabší mnohem lepší než vítěz.

A taky o rostlinách víme, že cítí vůně a pachy. Existuje *Cuscuta*, kokotice, úplný parazit, která má ráda rajčata. Takže kokotice roste, otáčí se a jde po té vůni. Když k ní dáš rajče z umělé hmoty, tak se nestane nic, když ji ale nalákáš na kus vaty namočené do rozmixované rostliny rajčete, pozná to a jde za ní, chce se kolem hostitele ovinout. Současná představa je tedy taková, že to cítí, a obecně u rostlin předpokládáme, že evoluce šla jiným směrem. To je celé.

Tím se vracím k původní otázce. Co bychom se od přírody mohli naučit? Případá mi, že jsme proti ní strašně křehcí.

To úplně nejsme, protože my jsme chytrí. Pomocí inteligence se ti překvapivě rychle podaří zvládnout i mnohem větší zvířata, jako byli

mamuti a podobně. K tomu má Martin Škorpík, významný pracovník Národního parku Podyjí, přednášku o úbytku megafauny v paleolitu.

Megafauna jsou všechna zvířata těžší než čtyřicet pět kilogramů. A na rozdíl od některých ekologických amatérů, kteří tomu naprosto nerozumějí a myslí si, že to bylo vinou klimatu, my kluci, kteří spolu chodíme a rozumíme tomu, víme, že k úbytku došlo kvůli člověku. Kam lidé přišli, tam začali vybijet velká zvířata. Ukázalo se, že je vlastně jednoduché, aby třeba tady Mikuláš toho mamuta dostal. Díky tomu, že jsi vybavena inteligencí, tak to nějak narafočíš. Něco vymyslíš. Uděláš past, něco vykopeš, zaryješ do mamuta oštěp... Když v přírodě žiješ, není složité takové zařízení vyrobit. Kam jsme přišli, tam jsme to mydlili, jak to šlo. A ty velké potvory jsme skutečně vybili. Proč? Protože jsme inteligentní.

Ještě k inteligenci rostlin. Mají tedy cosi jako mozek rozmístěný po celém těle?

Dnes si myslíme, že to tak je.

Já za sebe odpovídám, že od přírody bychom se mohli učit vůli k životu. Vědomí, že nic není zadarmo, že i v té poslední štěrbině chce žít a přežít a rozmnožit se. Co se příroda učí od nás? Asi nic.

Tak třeba se učí přizpůsobovat?

To se určitě učí. Teď čtu jednoho biologického disidenta, Chrise Thomase, který říká: „Druhy ubývají, to je jistá věc. Ale taky vznikají nové a osídlují města. Vznikají v nových prostředích vytvořených lidmi.“ Mluví o tom, že díky neustálému pohybu lidí a věcí po planetě vzniká nová Pangea. Že všechny kontinenty vlastně znovu tvoří jeden jediný ostrov, organismy se díky lodní i letecké dopravě mísí, v nákladech potravin jsou zavlečeny na opačné konce světa. Thomas taky vysvětluje, že se spousta organismů přizpůsobila nám a našemu způsobu života. Uvádí příklad vrabce domácího, který pochází z jižní Asie a do Evropy se dostal spolu se zemědělci před několika tisíci lety, a zmiňuje příklad vrabce italského, s odlišitelnou hnědou hlavou – pro

mě nezapomenutelného, neboť když jsem se prvně v životě dostal na západ, v létě 1988 do Itálie, tak jsem si ho fotil víc než památky. Tento Chris Thomas považuje vrabce italského za nový druh, který vznikl díky lidem, jejich migraci a způsobu života a novému zemědělskému prostředí. V intervalu začínajícím v době před osmi tisíci lety se pak vrabec domácí, *Passer domesticus*, který se dostal s neolitickými zemědělci do Evropy, setkal se španělským vrabcem pokřovním, *Passer hispaniolensis*, a vznikl vrabec italský, *Passer italiae*. Kdyby nebylo lidí a jejich způsobu života, tak by *Passer italiae* zkrátka nevznikl.

Podívej se, tady jsou užovky stromové a je jich tu docela dost. A tady směrem dolů jsou skály. Takže opatrně.

Když se ještě vrátím k tomu, co se můžu od přírody naučit – trochu ujíždím na ekocentrikovi Aldovi Leopoldovi. Dnes jsou tu hlasití biocentrici, někteří z nich hlásají, že musíš chránit každého bílého králíčka a že každý, kdo cítí bolest, je náš. To jsou kluci, kteří říkají: „Není rozdíl mezi *human animals* a *non-human animals*. Když srazíš autem srnku, tak jí musíš dát umělé dýchání. Není rozdíl mezi srnkou a tebou. Není rozdíl, protože osoba je ta, co cítí bolest. Když srazíš autem zaječici, tak se musíš postarat o její mláďata.“ A kdyby někdo řekl, že rozdíl tu je, prohlásí ho za speciesistu, což je míněno jako druh rasismu, když dáváš přednost příslušníku jednoho druhu jen proto, že to je příslušník tvého druhu.

Propagátor myšlenky speciesismu Peter Singer říká, že když máš těžce postižené dítě, tak *non-human animals* mají ve srovnání s ním větší schopnosti, jak aktuální, tak potenciální, pro racionalitu, sebeuvědomění, komunikaci a cokoliv jiného, co může být přijatelně považováno za mravně významné. Jenom fakt, že defektní dítě je členem druhu *Homo sapiens*, vede k tomu, že je ošetřováno rozdílně od psa nebo prasete. Příslušnost k určitému druhu však není po mravní stránce relevantní. Vítej ve světě etiků, nebo „etiků“. On je ovšem provokatér a je to jeden z nejcitovanějších etiků. Vozíčkáři a postižení lidé proti němu pochopitelně demonstrují a mají proč. Já si myslím, že nemůže být tak hloupý, aby to myslel vážně. Ale možná je.

Příroda nikdy nebyla ve stabilitě. Nikdy tu nebyl rovnovážný stav. Všechno se pořád vyvíjí a mění. Někdo vyhrává, někdo prohrává, vstupuje do toho geologie, klima se mění, nezávisle na člověku...

Pro zajímavost, u rostlin rozlišujeme archeofyty, organismy, které byly zavlečeny do českých zemí před rokem 1500, zhruba před objevením Ameriky, a neofyty, které sem byly zavlečeny po roce 1500. V českých zemích existuje 3 556 druhů cévnatých rostlin, z nichž je 2 248 druhů domácích, 294 druhů archeofytů a 1 014 druhů neofytů. Co je tedy původní a co není? Co máme chránit a jak?

Teorie, že člověk by měl do přírody co nejméně zasahovat, není správná?

Někde to správné je. Mnoho grantů, mnoho výzkumných akcí, mnoho peněz se věnovalo na rekultivaci skládek na Ostravsku. Co tam vysadit za stromy, aby to fungovalo? Byly potřeba stromy nenáročné, které vydrží. Jaké rostliny by byly nejlepší? A po mnoha letech výzkumu tu máme odpověď, jaká je nejlepší rekultivace skládek a co s nimi máme dělat. A ta jednoduchá odpověď zní: „Vůbec nic.“ Příroda se vrátí sama. Během let tam vyrostou náletové dřeviny a zaroste to z logiky věci rostlinami a stromy, které tam přežijí.

Je tohle další věc, kterou bychom se od přírody měli naučit?

Tak to určitě. Když jsi politik, chceš vyhrát volby. A myslíš na čtyři roky dopředu. Ale když jsi moudrý a osvícený politik, tak chceš vyhrát ještě ty další. Dál než na osm let ale nemyslíš. Jinak to totiž nejde. Kdyby tady někdo teď zavelel k utahování opasků s tím, že příznivé dopady pocítí naši vnukové, tak ho nikdo neposlechne, protože vždycky přijde nějaký Tomio Okamura a řekne: „Ne, já to vyřeším jinak a líp. A rychleji.“ Tady politika selhává z důvodu svého nastavení. Populista klidně bude žít na dluh, protože za deset let to už nebude řešit on.

A na straně druhé, není tady náhodou organizace, které vyčítáme, že je tak nepružná, nemoderní, že reaguje s příšerným zpožděním, že pro ni dvě stě let neznamená vůbec nic? Která tvrdohlavě dva tisíce let